

KAPITEL 6 / CHAPTER 6⁶ STRUCTURAL COMPONENTS OF THE PEDAGOGICAL CULTURE OF THE FUTURE MUSIC TEACHER

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-36-01-028

Головними структурними компонентами педагогічної культура майбутнього вчителя музичного мистецтва є: педагогічні цінності, творчі способи педагогічної діяльності, досвід створення учителем музики зразків педагогічної практики з позицій гуманізму. Індивідуальна педагогічна культура виявляється у професійній поведінці майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Майбутньому вчителю музичного мистецтва з високим рівнем педагогічної культури *властиві*:

- теоретичне обґрунтування власної педагогічної позиції;
- системність педагогічної діяльності;
- творення;
- гнучкість і варіативність у прийнятті рішень;
- індивідуальний стиль;
- духовні цінності освіти і виховання;
- інноваційні технології;
- методика дидактичних і виховних систем.

Педагогічна культура є важливою складовою частиною професійної і загальної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка характеризує ступінь глибини і ґрунтовності оволодіння знаннями з історії педагогіки, педагогічної теорії в її постійному розвитку, педагогічною майстерністю, педагогічною технікою та культурою педагогічного спілкування з урахуванням вікових особливостей учнів та нерозривному зв'язку з життям: адекватний, максимально повний вияв індивідуального потенціалу вчителя в творчій реалізації знань, умінь і навичок, що забезпечує високий кінцевий результат професійно – педагогічної діяльності.

⁶Authors: Vyshnevetskyi V.

Number of characters: 15645

Author's sheets: 0,39

Опановуючи культуру педагогічного спілкування, формуючи індивідуальний стиль спілкування, майбутній учитель музичного мистецтва має виявити особливості психофізичного апарату як компонента творчої індивідуальності, пам'ятаючи, що живе слово вчителя було і залишається важливим елементом усієї системи навчання і виховання, що без майстерності усної мови, вміння привертати і утримувати увагу учнів, переконувати, викликати інтерес до того чи іншого інтересу праці, впливати на їхній настрій не може бути вчителя музичного мистецтва.

Проблема формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва та її окремих компонентів знайшла відображення в наукових працях. На основі аналізу наукової літератури сутність педагогічної культури вчителя музичного мистецтва музичного мистецтва – це складна соціальна характеристика його особистості як:

- показника рівня його духовного, морального, інтелектуального розвитку;
- його знань, умінь, високого професіоналізму;
- професійно значущих якостей, необхідних для успішного вирішення педагогічних завдань.

Педагогічна культура є системною характеристикою особистості та діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва:

- гуманістична педагогічна позиція визначається особистісними якостями вчителя: любов'ю до дітей, емпатією, моральними якостями тощо;

- причинно-наслідковий характер: під впливом особистісних якостей (відповідальності, працелюбності, завзятості, обов'язку) формується відповідний рівень знань майбутнього вчителя музики, його ерудиція;

- причинно-наслідковий характер: глибокі та міцні різнобічні знання сприяють формуванню педагогічних умінь і навичок, розвитку педагогічних здібностей;

- сформована гуманістична педагогічна позиція вчителя музики допомагає йому працювати над собою, займатися самоосвітою та самовихованням з метою досягнення можливостей виконання професійно-педагогічних обов'язків на

більш високому рівні, впливаючи на розвиток педагогічних здібностей, формування вмінь і навичок.

Навчальна діяльність виступає засобом формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Дидактичні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва музики в процесі навчання є:

- досягнення головної та єдиної мети – підготовки вчителя музичного мистецтва;
- використання музики з високим рівнем педагогічної культури;
- внесення змін і доповнень у зміст і структуру педагогічних дисциплін та педагогічної практики, які виражаються в актуалізації культурологічної та культуротворчої функцій освіти;
- орієнтація на модель учителя високої педагогічної культури;
- розвиток у студентів чіткої позитивної установки на підвищення рівня культури.

Досягнення сформованості знань та професійних умінь у студентів значною мірою обумовлюється використанням активних методів навчання. Тому з метою оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва культурою професійного спілкування використовується тренінгова програма. Як свідчать результати аналізу наукових досліджень (І. Комарова, Т.Іванова, С.Рябушко, Р.Фатихова, В.Лівенцова), з метою формування культури професійного спілкування використовуються активні методи навчання: моделювання та аналіз конкретних ситуацій спілкування, психотехнічні вправи, структуровані та спонтанні групові дискусії, ділові та рольові гри, тренінги.

І.Комаровою розроблено поетапне формування *культури педагогічного спілкування майбутніх вчителів музичного мистецтва*:

- проведення лекційних та семінарських занять із питань діагностики стильових особливостей педагогічного спілкування;
- індивідуально-консультаційну роботу; моделювання та аналіз конкретних ситуацій педагогічного спілкування;

- психолого-педагогічні задачі;
- структуровані та спонтанні групові дискусії, спрямовані на обговорення та корекцію ціннісних орієнтацій і способів педагогічного спілкування;
- сюжетно-рольові ігри;
- психотехнічні вправи;
- читання та обговорення наукової літератури з проблем педагогічного спілкування.

Т. Іванова вважає за доцільне використовувати наступні технології:

- навчання в діяльності;
- навчіння;
- ігри та тренінги.

Програма формування культури педагогічного спілкування в дослідженні Р.Фатихової включає три послідовні взаємодоповнюючі та взаємообумовлені етапи:

- використовується діагностика, консультування, методи активного соціально-психологічного навчання;
- пропонується діагностика, виконання індивідуальних завдань, консультування;
- запроваджуються технології діагностики й тренінги спілкування.

Експериментальна методика формування і вдосконалення культури професійного спілкування майбутніх вчителів музичного мистецтва у дослідженні В.Лівенцової включає комплекс організаційних форм і методів комунікативної підготовки:

- лекційні, семінарські заняття, практичні заняття з питань особливостей професійного спілкування;
- індивідуально-консультаційна робота;
- моделювання та аналіз конкретних ситуацій професійного спілкування, структуровані та спонтанні групові дискусії;
- сюжетно-рольові та ділові ігри;
- психотехнічні вправи;

– читання та обговорення наукової та науково-популярної літератури з проблем професійного спілкування.

Тренінгова програма суттєво відрізняється від існуючих підходів до формування культури професійного спілкування в майбутніх вчителів музичного мистецтва. Ця відмінність обумовлюється вирізненням у структурі культури професійного спілкування майбутніх вчителів музичного мистецтва структурних і функціональних компонентів, що визначають змістовий аспект тренінгових занять.

У тренінговій програмі вирізняється три етапи діяльності студентів, кожен із цих етапів має свою відповідну мету та завдання.

Перший етап тренінгу, підготовчий, передбачав вирішення завдань:

- формування в майбутніх вчителів музичного мистецтва потреби в удосконаленні культури професійного спілкування;
- освоєння умінь психотехніки;
- оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва технікою мовлення;
- оволодіння студентами культурою ділового мовлення;
- освоєння діалогу як організаційного принципу комунікативної діяльності в управлінні;
- оволодіння психологічною технікою переконуючого впливу в професійному спілкуванні вчителів музичного мистецтва.

Другий етап тренінгу з формування культури професійного спілкування в майбутніх вчителів музики характеризується завданнями:

- розвиток у студентів умінь сприймання та розуміння інших людей;
- оволодіння ними атракцією в спілкуванні;
- формування умінь використовувати невербальні засоби спілкування;
- оволодіння ними методикою активного слухання в діловому спілкуванні;
- оволодіння студентами етикою ділового спілкування.

Третій етап формування культури професійного спілкування безпосередньо пов'язаний з оволодінням її компонентами.

із вказаних етапів. Вирішення першого із завдань слід пов'язувати з діяльністю студентів протягом усього етапу навчання. Психотехніка з метою підвищення ефективності передбачає використання досягнень психологічної науки в різних галузях людської діяльності. Є.Руденський визначає психотехніку як систему взаємопов'язаних операцій, що спрямовані на зміну станів, мотивацій, настанов особистості, на яку здійснюється вплив.

До аспектів психотехніки, які мають безпосереднє відношення до спілкування, слід віднести:

- управління вчителем музичного мистецтва своїм психічним станом та створення робочого самопочуття;
- розвиток уваги і зосередженості на потрібному об'єкті;
- розвиток уяви і використання її в спілкуванні.

З метою формування в майбутніх вчителів музичного мистецтва умінь управляти своїм психічним станом та створювати робоче самопочуття використовуються вправи на релаксацію.

Релаксація – стан спокою, розслабленості, що виникає у студентів внаслідок зняття напруження. Релаксація може бути мимовільною і довільною, що викликається шляхом прийняття спокійної пози, уявлення станів, які відповідають спокою, розслаблення м'язів.

Майбутні вчителі музичного мистецтва під керівництвом викладача переходять до вправ на формування вмінь управляти своїм фізичним станом, які знайшли розкриття в театральній педагогіці.

Вміння аналізувати свій фізичний стан та управляти ним – один із важливих факторів у діяльності вчителя музичного мистецтва. У стані фізичної напруги допускається багато помилок, що ніяк не суміщається з культурою професійного спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва. Вказані помилки найбільш притаманні майбутнім вчителям музичного мистецтва та тим, хто недавно почав свою професійну діяльність.

Можно запропонувати студентам цикл вправ на подолання м'язових затисків та формування техніки управління своїм фізичним "Я".

У зв'язку з поставленим завданням, виконуються вправи на розвиток у майбутніх вчителів музичного мистецтва координації рухів, що важливо для уникнення м'язових затисків.

Наведемо приклад однієї із таких вправ. Викладач визначає порядок рухів студентів в аудиторії у той час, коли вони співають пісню:

- швидко встати й повільно обійти стілець, зупинитись біля його спинки – на три перші рядки пісні;
- зупинившись, проспівати два наступні рядки;
- перенести стілець в умовне місце, зупинитись – на три рядки;
- не рухаючись проспівати рядок;
- стати на стілець і повільно випрямитись на один рядок;
- швидко залишити стілець у паузі між рядками;
- стоячи проспівати два рядки;
- швидко перенести стілець на попереднє місце на початку рядка;
- повільно обійти стілець і сісти (протягом виконання чотирьох рядків пісні).

Після проведення цього етапу тренінгу студентам пропонуються вправи на формування впевненості в собі.

Перед кожним учасником тренінгової групи ставиться завдання продемонструвати певні поведінкові реакції:

- невпевненість у собі;
- впевненість у своїх діях;
- агресивність у якихось гіпотетичних ситуаціях тощо.

Кожному студенту пропонується ситуація, відмінна від тих, у які були поставлені інші студенти. Закінчується виконання цих вправ аналізом поведінки та відчуттів студентів під час демонстрації вказаних поведінкових реакцій.

Здійснюється перехід до виконання циклу вправ на формування в майбутніх вчителів музичного мистецтва умінь викликати в себе робоче самопочуття.

Наступне завдання першого етапу тренінгу для майбутніх вчителів музичного

мистецтва – формування в них техніки мовлення, що передбачає оволодіння фонаційним диханням, голосом, дикцією. Так, під час роботи над фонаційним диханням студенти орієнтуються на його характеристики:

- активність, яка пов'язана з тим, що дихання є енергетичною базою мовлення;
- організований видих;
- розподілення видиху – уміння усвідомлено ділити весь об'єм повітря, що видихається, на рівномірні порції;
- добір повітря в процесі мовлення.

Відбувається процес оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва основними *якостями їх професійного голосу*:

- гучність;
- милозвучність;
- леткість;
- шумостійкість;
- адаптивність;
- витривалість;
- сугестивність.

Формування фонаційного дихання та професійного голосу в майбутніх вчителів музики забезпечувало їх роботу над чіткістю у вимові слів, складів і звуків.

Із метою формування в студентів техніки мовлення під час тренінгових занять використовуються вправи, які описані в дисертаційних дослідженнях В.Абрамяна, М.Барахтяна, Р.Короткової та інших.

Здійснюється перехід до оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва культурою ділового мовлення.

Структура культури ділового мовлення має наступні *компоненти*:

- мовна правильність;
- мовна майстерність, яка визначається багатством активного словника носія мови, його вмінням вибрати з визначених варіантів найточніший у

семантичному, стилістичному, експресивному відношенні, що відповідає комунікативним намірам мовця;

– мовна свідомість – стійке прагнення мовця до вдосконалення власного мовлення (Т.Рукас).

В культурі ділового мовлення виділяють певні функціональні компоненти, реалізація яких забезпечується комплексом умінь, якими повинні оволодіти майбутні вчителі музичного мистецтва в процесі тренінгових занять, а саме:

- організаторські;
- інформативні;
- перцептивні;
- контрольнo-стимулюючі.

Ці вміння взаємодіють в акті ділового спілкування, забезпечуючи здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до спілкування, яке проводиться після роботи з оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва комунікативними якостями мовлення (правильність, точність, логічність, багатство, доцільність, виразність).

Вказана ділова гра має цілі:

- оволодіння діловим мовленням;
- активізація вмінь використання професійної лексики;
- навчання мовленнєвому спілкуванню;
- активізація вмінь діалогічного мовлення.

Після проведення лінгвістичної ділової гри «Переговори» компетентні судді визначали рівні сформованості в майбутніх вчителів музики комплексу вмінь (організаторські, інформативні, перцептивні, контрольнo-стимулюючі.

Під час формування в студентів умінь здійснювати вказаний вплив на інших доцільно було б керуватися висновком про те, що психотехніка цього впливу зосереджується на пізнавальному компоненті настанови. Цей компонент є системою індивідуально освоєних людиною соціальних знань.

З огляду на завдання тренінгу вказаний вплив слід розглядати як систему свідомого й організованого впливу на пізнавальний компонент настанови

шляхом передачі певної інформації.

У процесі тренінгу студенти беруть до уваги умови його ефективності:

- врахування інформаційного фонду пізнавального компонента настанови партнера зі спілкування;
- наявність навичок управління увагою партнера зі спілкування;
- сформованість умінь відключати партнера від його власних думок;
- наявність адекватних ситуації систем передачі переконувальної інформації;
- хороший темпоритм організації переконувального впливу;
- підкріплення інформаційного процесу експресивними засобами впливу;
- логічна організація фактів і побудови причинно-наслідкових зв'язків в інформаційному процесі переконувального впливу.

Теоретичні положення розробки та організації переконувального впливу знайшли відображення в діловій грі, яка запропонована майбутнім вчителям музичного мистецтва. Проблеми формування культури професійного спілкування майбутніх вчителів музичного мистецтва слід пов'язувати з розробкою таких активних методів навчання, як ділові ігри та дискусії. Такий підхід до навчання дасть можливість студенту реалізувати свою власну програму з оволодіння досліджуваним видом професійної культури.